

Geestelijke verzorging van onze militairen aan onze grens.

Deputaten der Generale Synode der Gereformeerde Kerken ter behartiging van de geestelijke belangen van onze militairen verzochten plaatsing van het navolgende: Uit de rapporten van Ds W. E. Gerritsma te Aalten, Ds J. W. Strijder te Helmond en Ds K. W. Dercksen te Maastricht, die namens Deputaten der Generale Synode de grens verzorgen, blijkt het volgende:

1. Aan de Oostgrens liggen 982 Gereformeerde militairen op 63 posten. Ds Gerritsma heeft een groot deel van hen reeds bezocht, vaak vergezeld van een predikant uit de naaste omgeving. De predikanten roemden zeer de organisatie van dit werk door Deputaten en waren verbaasd, dat er zoo veel gereformeerde militairen op hun terrein lagen.

Met veel predikanten en kerkeraadsleden is een samspreking gehouden.

Van verscheiden christen-officiëren en onderofficieren, maar ook van manschappen, gaat een goede invloed uit.

Er zijn nieuwe diensten des Woords ingesteld te Ruurlo, Barchem (daar was al een dienst op Zondag) en Elst (waar ook één dienst was). Voorts rijden er op onze kosten enkele autobussen om de militairen naar kerken te vervoeren.

De eenige Gereformeerde broeder in Huissen stelde zijn huis ter beschikking voor de militairen. De commandant van Ootmarsum gaf verlof, dat de daar gelegerde 30 Gereformeerden in dienstverband per fiets naar Oldenzaal ter kerk gaan (afstand 13 km; anders mogen ze zich maar 6 km van hun post verwijderen).

Mevr. Strootman te Bommel werkt prachtig mee. De militairen van Bommel, Gendt en Haalderen gaan per autobus naar Elst, waar Ds Kuiper van Arnhem en Ds Gerritsma af en toe zullen voorgaan, omdat Elst gecombineerd is met Zetten en Ds Ubbens daar dus maar eens om de twee weken 's morgens kan preeken.

Andere verstrooiden worden geregeld bezocht.

2. Aan de grens van Limburg wordt ook contact gezocht met de posten, waar vaak maar enkele militairen liggen, die gereformeerd zijn; Ds Pontier verricht daarbij goede medewerking.

Ds v. d. Weg, die als reserve-veldprediker in dienst is in de omgeving van Huissen, werkt ook krachtig mee met Ds Gerritsma. Hij vraagt steun voor het militaire tehuisje in het zeer Roomsche en wereldsche Huissen.

3. Over de Zuidgrens van Brabant rapporteert Ds W. Strijder, dat daar op enkele plaatsen een dienst des Woords ingesteld is, o.a. te Neerkant, Liessel, Milheeze, Helenaveen. Liessel werd later opgeheven, omdat de militairen naar Helenaveen en Neerkant konden gaan.

Hij zelf is iedere week op reis om de verschillende posten te bezoeken en het contact te bewaren.

In Mei en Juni (te Helmond meegerekend) zijn 45 diensten gehouden. Predikanten en kandidaten hielpen daarbij. Daarna is cand. Koningsveld benoemd, die met ijver ook in het militair werk bezig is.

Verscheiden militairen zijn al naar huis, maar er liggen aan de grens (ook in de buurt van Durne) toch nog 240 gereformeerden.

Er wordt uitzonderend werk verricht.

Wanneer men van militairen hoort, dat er nog posten zijn, waarmee geen contact is, dan berichten men dat aan b. g. predikanten of aan mij.

Ook wordt dringend aan de kerkeraden verzocht de namen van onze militairen, die aan de grens liggen, op te geven!

Deputaten hopen en verwachten, dat deze arbeid, die zoo noodzakelijk is en zooveel vruchten afwerpt, ruim en mild door giften zal worden gesteund.

Tot nu toe werd nog maar van één kerk een gift ontvangen en een twintigtal van particulieren.

Iedere maand is f 500 nodig, terwijl er tot op heden ontvangen is f 70.

Men zendt zijn giften aan den penningm. van Deputaten, Ds T. J. Hagen te Delft. Postgirorekening No. 35595.

Alle giften worden verantwoord in het „Geref. Zendingblad“ (die van Juni in het Julinummer, die van Juli in het Augustusnummer, enz.).

Namens Deputaten voornoemd,

Ds A. H. VAN MINNEN, praeses,
Bergen (N.-H.).

Ds T. J. HAGEN, scriba,
Delft.

De Kleine Catechismus van Zacharias Ursinus. (VI.)

32. Daar Christus dan voor ons geleden heeft en gestorven is, waarom lijden en sterven wij ook?

Ons lijden en onze dood zijn geen voldoening voor de zonden, maar een oefening tot Christelijk geduld, een beproeving van ons geloof, een vaderlijke kastijding, die ons tot voortdurende boetvaardigheid roept, een gelijkvormigheid met Christus, en eindelijk een bevrijding van de zonde en alle ellenden.

33. Wat gelooft gij van Christus' opstanding?

Dat Hij door Zijn Goddelijke macht Zijn lichaam tot het leven heeft teruggeroepen en met eeuwige heerlijkheid heeft versierd, opdat de mensch Jezus Christus ook mij en allen, die in Hem gelooven, ter bestemde tijd uit den dood zou opwekken en de gerechtigheid met alle hemelsche goederen, die Hij ons door Zijn dood verliend heeft, zou deelachtig maken; en opdat Hij ondertusschen ons, die Zijn eigen leden zijn, zou verzekeren van onze opstanding.

34. Wat gelooft gij van Zijn hemelvaart?

Dat Hij Zijn menselijke natuur boven alle zichtbare hemelen verhoogd heeft en volgens deze (natuur) tot aan het einde der wereld, niet op de aarde, maar in den hemel is en blijft; om voor ons als Middelaar voor het aangezicht Zijns Vaders te verschijnen, en, door ons vleesch als een pand in den hemel te brengen, ons te verzekeren, dat Hij als het Hoofd ons, Zijn lidmaten, tot Zich zal opnemen; en om Zijn Geest ons tot een tegenpand uit den hemel neder te zenden, door Wiens kracht wij bedenken niet wat op de aarde maar wat boven is.

R. G. B.

MUZIKALE KRONIEK

Sweelinck's „dan sus, dan soo“ en der Gereformeerden „vijf of zes maal“

door Jan Zwart.

II.

Schetste ik in enkele trekken hoe „dan sus, dan soo“ en „vijf tot zes maal“ op elkaar kloppen, hoe deze twee synoniemen de ware eendracht brachten tusschen godsdienst en kunst, hoe uit dat samengaan een bij uitstek Protestantische Koraalkunst ontstond bij het begin der Reformatie; thans rest om aan te toonen, hoe ook tegenwoordig deze dingen vast te houden en verder uit te werken, een plicht van voortgezette Reformatie is.

O zeker, er is veel veranderd een 300 jaar nadien. Geen klachten zal men meer beluisteren over orgelisten die zulke openlijke vijanden van den godsdienst zijn, zooals inderdaad velen zich betoonden den eersten tijd der Kerkhervorming.

En maar weinigen zullen er over zijn, die zooals nog in het begin van 1800, de gemeente de kerk uitwalsten, of op een studentendeun bij het uitgaan tracteerden, ook al is er nog wel hier of daar één of andere „losbol“, die „alle eendjes zwemmen in het water“ op zijn programma heeft staan of zich niet geneert een trouwplechtigheid te profaneeren tot een optocht van „Daar komen de schutters, Daar komen ze an; De manneljesputters van Amsterdam.“

Neen, deze stoutigheden zijn wel uitgezuiverd en gelukkig ook maar.

Echter, een ander, nog veel ernstiger, verschijnsel kan men allereerst constateeren. Waren in de 17e eeuw de „kloetke Meesteren van 't Orgel“ nog toegerust met de kennis en de gave een Psalm of Gezang „in alle vaten van de Kunst te vergieten“, in allerhande manieren te buigen en te breeken“, tegenwoordig spant nagenoeg niemand zich meer in zulke „brave geesten aan te focken“, op te leiden of te doen excelleeren.

Waren onze voorgangers op de orgelbank rasorgelspelers die, behalve hun taak van „in de publycke kerke“ te spelen, tevens de aangewezen leiders waren in het burgerlijk muziekleven, dat in iedere notabele stad van ons land floreerde in zanggezelschappen en muziekcolleges, gaandeweg door het meer en meer betrokken raken bij den gemeentelijken kerkzang en het stopzetten der alledag-bespeelingen — waardoor ook ongemerkt hun onafhankelijke positie van den zelfstandig concerteerenden orgelspeler overging in die van den kerkelijk gereglementeerden ondergeschikte — ontstond het geslacht muziekmeesters, virtuozen op de viool, op de fluit of op een ander instrument, die het bespelen van 't orgel maar als een toegift aanzagen. Om op zijn beurt opgevolgd te worden, versterkt nog door wat „Afscheiding en Doleantie“ aanbrachten, door onze huidige generatie van vaklui en amateurs, virtuozen en achteraancomers, voor geld en om niet spelenden, die, weinigen uitgezonderd, kwalijk bij machte zouden zijn als van hen gevraagd werd het oude „zoovele malen te spelen als daer geordineerd was“ weder in eere te herstellen of opnieuw de kunst te beoefenen van het „dan sus, dan soo“, van „het 5 tot 6 malen de Psalm te achtervolgen, door verscheidene verzen al swierende (varieerende)“.

Een geslacht dat voor het meerendeel zijn grootste kracht zoekt in het laten „sijlen“ van den 81sten Psalm „musch“ en het „verbrijzelen“ van „de sterkste rots“ uit Gezang 58; in het „nooit anders“ dan „streng“ — zoogenaamd in de oude kerk schalen — „rhythmisch“ — „naar de woorden“ — „punten en komma's“ spelen en „altijd“ met Bach beginnen en sluiten; maar dat in zijn verwaterd kerkmuziekbedrijf de vastheid mist der zuiver Oud-Hollandsche Protestantische Koraalspelkunst en mitsdien daardoor ook het inzicht, hoe „deze conste weder tot heur oude fleur te brengen“, door haar in nieuwe banen te leiden, van andere vormen te voorzien dan waarvan de Oud-Nederlandsche school zich bediende.

Een nakomelingschap waarvan zelfs de best en meest vooraanstaand geacht wordenden, de heugenis verloren schijnen te hebben, hoe ver ze van hun voorzaten afgezaakt zijn, wat betreft den invloed op de volksmassa door middel hunner sedert klassiek geworden instrumenten, ook al riepen ze in arren moede de hulp in der fine fleur van alles wat maar blaast, zingt en strijkt.

...

Sweelinck's „dan sus dan soo“ en der Gereformeerden „5 of 6 maal“, de kunst waarom de Remonstrantsche dominee Uitenbogaerd in 1611 zich „altemet des avonds in de kerk bevond, om den meester een psalm te hooren spelen (dat doorgaans geschiedt op elk vers, met verscheiden registers ende melodien verscheydelyk zwierende)“, die missen wij.

Zoodra de predikant van stoel is, één of andere dur of moll van Bach, prachtig. Zeer zeker grave, muzikale stukskens.

Maar om weer een eigen, een uitgebreide koraalliteratuur te krijgen, toch liever „5 of 6 maal“, „dan sus dan soo“, den laatst gezongen psalm met verscheiden registers ende melodien verscheydelyk zwierende.

Ongetwijfeld in sommige gevoel stemmend, na de preek wat van Guilman, Mendelssohn, Cesar Franck te mediteeren, maar aan een eigen Protestantische Kunst toch oneindig meer uitbreiding gevende, is een gezangvoors der eigen gemeente, te herscheppen in een orgel- of geestelijk liedkoraal.

We moeten weer opvatten het kunst- en kerkverband, tusschen Sweelinck's „dan sus dan soo“ en der Gereformeerden „5 of 6 maal“.

Want wat baat het of de „afgestudeerde“ orgelspeler al een zekere behendigheid meegekregen heeft, hoe ieder van zijn diensten een apart stemmingscliché opgedrukt kan worden; hoe met succes uit Bach, Händel en diverse geestelijke liedverzamelingen te arrangeeren valt op Goeden Vrijdag, Paschen, Pinksteren, Advents- en Kerstdagen; hoe de geheele kerkjaarkalender afgewikkeld kan worden in evenzooveel „toepasselijke“ muziekfragmenten als er blaadjes aan zitten, — als hem niet vóór alle dingen is bijgebracht dat er iets anders is, iets belangrijkers, iets dat oneindig veel meer past in het kader en behoort tot het karakter zijner kerkdiensten dan al deze gelegenheidsnoten, deels geboren uit liturgie van anderen of voortgekomen uit werelden, vreemd van kerksfeer en orgelstijl; dat er nog heel iets anders bestaat dat hart en ziel, hoofd en hand van den tot waarlijk Kerkorgelst gevormde vervullen moet, dan enkel theorie en techniek, liturgische kennis en inzicht, namelijk: het niet uit te putten muzikmateriaal waarvoor hij Zondag aan Zondag, dienst op dienst wordt geplaatst: het element waarin zijn gemeente leeft en zich uitzingt: haar psalmen en gezangen, haar kerkelijk gemeenschapslid, het Koraal.

Welk nut heeft de echte koraalkunst ervan — die dank zij de Reformatie „tot wasdom quam“ —, of de met Diploma „zoo“ of Getuigschrift „zus“ voorziene, terwijl zijn kerk aan- of uitgaat, van alles en nog wat uit Bach, Franck, Mendelssohn enz. kan spelen, maar voor de rest met geen mogelijkheid vermag te preludeeren of te fantasieeren op eerst of laatst gezongen gemeentelied, in vorm en naar de stemming van het kerkelijk jaargetij; zonder te vervallen in het aaneenrijgen van geijkte frazen met behulp eener immer en altoos in hetzelfde gelid staande registerschaar. Zoo ook of hij zich bij zijn gemeentekorale maar afmaakt met — zou Huygens zeggen — „eens menschen droom door pijpen uitgeblazen“, voorspelen, die behalve toonhoogte, zoo goed als niets gemeen hebben met wat er volgen moet; ongerhythmieerde en ongefraseerde drabbige toonsubstanties zonder eenig thematisch verband of samenhang, met niets van contrapunt of stemvoering erin.

...

Daarom, om dit uit te zuiveren en alles op hooger plan en peil te brengen en ook om onze uitzonderlijke plaats van voorheen in zijn vroegeren stand te krijgen, is noodig een NIEUWE OPLEIDING. Zulk één die, historisch bewust, terugkeert naar de oude scholing der 17e of 18e eeuw, begonnen onder Sweelinck en Van Noort, die leerden een koraalmelodie aan de klavieren te componeeren.

Een kunst van het oogeblik en van de daad, impulsief en beheerscht, theorie als op slag omzettend in practijk. Een kunst, die teruggrijpt op de principes en mogelijkheden die in die eerste en eenige Koraalschool uit ons land, die van Sweelinck, Speuy, maar bovenal van Van Noort, aangesponnen liggen om ze verder uit te werken en te ontwikkelen.

Beginnelen, waaruit een duidelijk inzicht verkregen wordt, dat het als Gereformeerden zaak is, zich niet mee te laten voeren op theorieën met valschen inslag, zooals daar zijn: streng-oudekerktoonaarden-spel; leuzen, slagwoorden, ontstaan uit de heimelijk of ronduitgesproken bedoeling overal weer Roomsche sfeer en geest te brengen.

Mogelijkheden, waaruit een systeem geboren wordt der latente, verrassende samenklanken, die niet ontstonden uit een of andere harmonieeleer, maar uit het polyphone weefsel-zelf dat Oud-Hollands Orgelistschool dacht en schreef, waarin niet blindgestaard werd op wel of geen groote of kleine terts-dominantsluiting, waarin niet angstvallig vastgeklemd wordt aan tonaliteit en accentaal, maar waarin plaats was en nog is voor die vrijheid, die elke kunst noodig heeft, wil ze niet vastloopen in dorre, droge zakelijkheid, in koude, kille versteening.

Sweelinck's „dan sus dan soo“ en der Gereformeerden „5 tot 6 maal“, moet zich weer gaan afteekenen op onze Orgelavond-programma's, voor, tusschen en na de grave, muzikale stukskens, tot opbeuring en vertroosting van zooveel die de muziek beminnen, daarbij onder het spel stillekens in zichzelf den Heer zingend en hun bedroefden geest in God tot zijn lof vermakende.